

4) бақияи истеҳсолоти нотамои дар охири соли банақшагирӣ аз рӯи арзиши аслии лоиҳавӣ – 170 сомонӣ.

Масъалаи 8. Пурра ба қор таъминкунии мошинҳои пешбарро дар истеҳсоли бисквит дар чунин шароит муайян кунед: истеҳсоли лоиҳавии кулчақанд ба миқдори 36000т/сол дар 2 басти қорӣ дар давоми 245 рӯз дар як сол ба нақша гирифта шудааст. Меъёри техникӣ – иқтисодии истифодаи тафдонҳо 7т/бастро ташкил медиҳад.

МАВЗҶИ 8. НАҚШАИ ИСТЕҲСОЛӢ (ҚИСМИ 2)

8.1. Ҳисоби иқтидори истеҳсолӣ, нақшаи истеҳсолӣ ва фурӯши маҳсулот

8.2. Ҳисоби арзиши аслии маҳсулот

8.3. Машғулияти амалӣ доир ба мавзӯ

8.1. Ҳисоби иқтидори истеҳсолӣ, нақшаи истеҳсолӣ ва фурӯши маҳсулот

Ҳангоми тартиб додани нақшаи истеҳсолот маълумоти хеле васеи ибтидоӣ истифода мешавад, ки сифат ва асоснокии нишондиҳандаҳои самарабахшии лоиҳаи сармоягузорӣ дар маҷмӯъ ба сифат, эътимоднокӣ ва пуррагии он вобаста аст.

Нақшаи истеҳсолӣ на танҳо барои истеҳсолкунанда, балки барои дигар иштирокчиёни лоиҳаи сармоягузорӣ низ зарур аст. Маълумоти нақша на танҳо барои асоснок кардани эътимоднокӣ ва самаранокии лоиҳа муҳим мебошад, он ба қарорҳои сармоягузори эҳтимоли, ташкилотҳои қарзӣ ва ғайра таъсир мерасонад. Нақшаи истеҳсолот инчунин аз ҷониби мутахассисон ҳангоми ташҳиси иқтисодӣ ва экологии лоиҳаҳои сармоягузорӣ омӯхта мешавад.

Ҳангоми таҳияи стратегияи истеҳсолии корхонаи саноатӣ барномаҳои истеҳсолии баровардани маҳсулотро тартиб дода ҳаҷми маҳсулоти истеҳсолкардаи корхонаҳои истеҳсолиро, ки дар корхона

мавҷуд аст, асоснок мекунад. Одатан, барномаи истеҳсоли бо ифодаҳои натуралӣ ва арзишӣ таҳия карда мешавад.

Барномаи таҳияшуда бо ифодаи натуралӣ чунин муқаррар мешавад:

- номенклатура;
- ассортименти истеҳсоли маҳсулот.

Номенклатура - ин таркиби маҳсулот аз рӯи намудҳо ва номҳо мебошад.

Ассортимент - таркиби намудҳои додасударо аз рӯи навҳо, тамғаҳо ва намудҳои маҳсулот тавсиф мекунад.

Дар доираи барномаи истеҳсоли нишондиҳандаҳои зерини арзишӣ муайян карда мешаванд:

- Ҳаҷми маҳсулоти молӣ.
- Ҳаҷми маҳсулоти фурӯхташуда.
- Маҳсулоти умумӣ.
- Маҳсулоти тоза.

Маҳсулоти молӣ - ҳаҷми маҳсулоти барои фурӯш пешбинишударо инъикос мекунад. Он барои ҳисоб кардани ҳаҷми маҳсулоти фурӯхташуда, умумӣ ва инчунин барои ҳисоб кардани сарфаи масолах, сохтори хароҷоти истеҳсоли, нишондиҳандаҳои истифодаи таҷҳизот ва иқтидорҳои истеҳсоли истифода мешавад.

$$ТП = ГП + ПФ + У + Об + Кр \quad (8.1)$$

дар ин ҷо ГП – маҳсулоти тайёр, ки барои ҳамлу нақл омода аст;

ПФ – маҳсулоти нимтайёр барои тайёршавӣ “дар ширкати дигар”;

У – хизматрасонии ҳислати саноатӣ;

Об – таҷҳизоти омодакунии худӣ;

Кр – таъмири сармоя, бо тарзи иқтисодӣ.

Маҳсулоти фурӯхташуда - ҳаҷми корҳо/хизматҳои фиристода ва пардохтшударо инъикос мекунад. Он барои ҳисоб кардани

ӯҳдадорихои таъминоти ширкат, муайян кардани даромади фурӯш барои ҳисоб кардани фоида истифода мешавад.

$$N_p = N_m + (O_n - O_k) \quad (8.2)$$

Маҳсулоти умумӣ - ҳаҷми маҳсулоти дар марҳилаи истеҳсолот қарордоштаро инъикос мекунад. Он ҳангоми ҳисоб кардани бори таҷҳизот барои ҳисоб кардани эҳтиёҷот ба захираҳои меҳнатӣ, захираҳои моддӣ истифода мешавад.

$$N_g = N_m + (H_k - H_n) \quad (8.3)$$

Маҳсулоти тоза – барои муайян кардани дараҷаи меҳнатталабии истеҳсолот истифода бурда мешавад.

$$N_q = N_b - (M + A) \text{ ё } N_q = \text{Фоида} + \text{Музди маош} \quad (8.4)$$

Бо истифода аз нишондиҳандаҳои номбаршуда, барномаи истеҳсоли барои корхонаҳои саноатӣ дар се марҳила таҳия карда мешавад:

1) Тартиб додани нақшаи солонаи истеҳсолот барои тамоми корхона;

2) Муайян ва аниқ кардани барномаи истеҳсоли дар асоси ҳадафҳои афзалиятнок барои давраи банақшаگیرӣ;

3) Тақсими нақшаи солонаи истеҳсолот барои воҳидҳои сохтори алоҳидаи корхона ё иҷрокунандагон.

Се нақшаи асосии банақшагирии барномаи истеҳсолиро татбиқ кардан мумкин аст: аз поён ба боло, ё ғайримутамарказ, аз боло ба поён ё мутамарказ, дар ҳамкорӣ ва ё интерактивӣ. Банақшагирии поёни маънои онро дорад, ки нақшаи истеҳсолот дар сатҳи поёни идоракунӣ, дар шӯъбаҳо ва сеҳҳои корхона тартиб дода мешавад. Дар

банақшагирии аз боло ба поён, нақшаҳо дар маҷмӯъ дар сатҳи корпоративӣ таҳия карда мешаванд, ки барои банақшагирии амалиётӣ барои воҳидҳои тиҷоратӣ асос мебошанд. Банақшагирии интерактивӣ ҳамкориҳои зичро байни роҳбарияти олии ширкат, шӯъбаи банақшагирии ва ҳамаи шӯъбаҳои амалиётӣ ва хизматҳои функционалӣ дар бар мегирад.

Барномаи солонаи истеҳсолии сехҳо, ки дар ченаки меҳнатӣ (соатҳои меъёрӣ) номенклатура ва ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот, иҷрои корҳо ва хизматрасониҳоро тавсиф мекунад, бо формулаи зерин муайян карда мешавад:

$$P_p = \sum_n (T_{шт} * N_r) / 60, \quad (8.5)$$

дар ин ҷо P_p – барномаи истеҳсолии сехӣ;

n – номгӯи истеҳсоли маҳсулот ё хизматрасонӣ;

$T_{шт}$ – вақти ададӣ, меъёри меҳнатфунҷоиши воҳиди маҳсулот, дақ/д;

N_r – ҳаҷми истеҳсоли барориши (талабот) маҳсулот, дона.

Ҳисоби иқтисодии истеҳсоли аз сех иҷро карда мешавад.

Маълумоти аввалин барои ин ҳисоб:

- барномаи солона;
- меъёри вақт аз рӯи амалиёт;
- миқдори таҷҳизот;
- фонди вақт барои як воҳид таҷҳизот.

Ҳисоби иқтисодии истеҳсоли аз рӯи формулаи зерин ҳисоб карда мешавад:

$$N_{пл} * M_j * \eta_N \quad (8.6)$$

дар ин ҷо M_j – истеҳсоли миқдорӣ маҳсулот аз рӯи нақша дар як сол;

η_N – зариби иқтисодии истеҳсоли миёнаи санҷидашуда дар сех.

$$M_j = \frac{Q_{об} \times F_{э.об} \times K_{в.н.} \times K_j}{t_j} \quad (8.7)$$

дар ин чо $Q_{об}$ —миқдори воҳиди таҷҳизот;

$F_{э.об}$ —самаранокии фонди вақти кори воҳиди таҷҳизот, таҷҳизот-соат;

$K_{в.н.}$ — зариби иҷрои меъёр;

t_j —меҳнатғунҷоиши воҳиди j -намуди маҳсулот меъёр-соат.

η_N - омили миёнаи истеҳсоли бо миқдори вазн;

$$\eta_N = \frac{\sum \eta_N^{гп} n_{ст}}{\sum n_{ст}} \quad (8.8)$$

дар ин чо m - миқдори амалиётҳо дар раванди технологӣ;

$\eta_N^{гп}$ — зариби иқтидори истеҳсолии i -намуд гурӯҳи таҷҳизот,

$\eta_N^{гп}$ аз рӯи ҳар як амалиёти раванди технологӣ муайян карда мешавад.

$$\eta_N^{гп} = \frac{\eta_{ст}^{гп} F_{эф}^{ст} K_{воп}}{\sum \eta_{шт} t_{шт}} \quad (8.9)$$

дар ин чо $\eta_{ст}$ — миқдори дастгоҳҳо дар ин амалиёт.

$F_{эф}^{ст}$ — фонди самараноки вақти як дастгоҳ дар як сол, соат;

K — миқдори номгӯй, маҳсулоти тайёр;

$t_{шт}$ — меъёри вақт барои амалиёт / соат;

$K_{воп}$ — зариби иҷрои меъёри вақт.

Зариби иқтидори истеҳсолиро дар асоси зариби кооператсиякунонии миёнаи санҷидашуда дар сеҳ муайян намуда, амалиёти аз ҳад зиёд бор карда шударо муайян кардан зарур аст, яъне ҳангоми $\eta_N^{зп} < \eta_N$ ва амалиёт аз рӯи имкониятҳои озод ҳангоми $\eta_N^{зп} > \eta_N$ будан. Аз рӯи амалиёти аз ҳад зиёд бор карда шуда чорабиниро, ки ба баландшавии $\eta_N^{зп}$ то дараҷаи η_N мусоидат мекунад, ба назар гирифтани

мумкин аст. Дар ин ҳолат чорабиниҳои зеринро пешбинӣ кардан мумкин аст:

- такмил додани технология ва ташкили истеҳсолот;
- ворид кардани шаклҳои ҳавасмандкунандаи музди меҳнат;
- муттаҳидкунӣ бо дигар сеҳҳо;
- зиёд намудани шумораи басти кори таҷҳизот;
- ба кор андохтани миқдори иловагии таҷҳизот ва ғайра.

Бояд ба назар гирифт, ки ду намуди аввали чорабинӣ зиёдшавии нисбатан хурди коэффисиенти иқтидори истеҳсолиро ба миён меоранд. Барои баланд бардоштани коэффисиенти амалиёти иқтидори истеҳсолӣ пеш аз ҳама имкониятҳои озоди гурӯҳҳои алоҳидаи таҷҳизотро истифода бурдан лозим аст. Масалан, дастгоҳи пармакунӣ ба амалиёти 7-ум аз ҳад зиёд пурбор карда шудааст, чунин дастгоҳ дар амалиёти дуюм имкониятҳои озод дорад. Дар ин сурат амалиёти 7-ум пурра бор карда мешавад, вале коэффисиенти иқтидори амалиёти 2-юм набояд аз ҳад кам бошад. Қисми боқимондаи аз ҳад зиёд боркунӣ аз ҳисоби такмил дар технология, ташкили меҳнат, шакли пардохти меҳнат чуброн карда мешавад.

Пас аз муайян кардани андозаи оптималии нақшаи истеҳсолот бо мақсади таъмини фаъолияти самарабахши корхонаи пешбинишаванда, зарур аст, ки ташаққули хароҷот барои ҳаҷми муқарраршудаи истеҳсолот баррасӣ карда шавад. Гузаронидани ин гуна ҳисобҳо бо муайян кардани ҳисобкунии арзиши аслии маҳсулот алоқаманд аст, ки ба зарурати баррасии боби навбатии китоби дарсӣ таъсир мерасонад.

8.2. Нишондиҳандаҳои истифодаи иқтидори истеҳсолӣ ва роҳҳои баландбардоштани онҳо

Барои арзёбии истифодаи иқтидори истеҳсолӣ як қатор нишондиҳандаҳо истифода мешаванд, аз ҳама муҳимтарин коэффисиенти истифодаи иқтидори истеҳсолӣ:

$$К_{и.м.} = Q / M_{пр.ср.г.},$$

- Q - ҳаҷми солонаи истеҳсоли маҳсулоти бо шакли шакли шакли ё арзиши;
- Мпр.ср.г.,- иқтидори миёнаи солонаи истеҳсолӣ дар ҳамагон як ифода.

Афзоиши ин коэффитсионӣ имкон медиҳад, ки бидуни хароҷоти иловагӣ ва густариши воситаҳои асосӣ, инчунин баланд бардоштани ҳосилнокии меҳнат, инчунин баланд бардоштани ҳосилнокии меҳнат;

Аз ҳад зиёд донишмандони истифодаи самаранокии воситаҳои асосӣ ва иншооти истеҳсолӣ мушкил аст. Ҳалли ин вазифа маънои зиёд шудани истеҳсоли нерӯи истеҳсолоти истеҳсолӣ ва қаноатмандии бештари эҳтиёҷоти аҳолиро мебошад, ки тавозуни таҷҳизотро дар кишвар, коҳиш додани арзиши маҳсулот, коҳиш ёфтани арзиши маҳсулот, афзоиши даромаднокии истеҳсолот, пасандозҳои корхонаҳо.

Идоракунии бомуваффақияти воситаҳои истеҳсолӣ ва иншооти истеҳсолӣ аз ҷиҳати гуна тозакунии омилҳои васеъ ва пуршиддат барои беҳтар кардани истифодаи онҳо вобаста аст. Такмили ҳамаи васеъ дар истифодаи воситаҳои асосӣ ва иншооти истеҳсолӣ пешниҳод менамояд, ки аз ҷониби як тараф вақти амалиёти таҷҳизоти ҷорӣ дар давраи тақвим афзоиш меёбад ва аз ҷониби дигар ҳиссаи таҷҳизоти мавҷуда дар таркиби Таҷҳизоти дар корхона дастрасандашуда баланд хоҳад шуд.

Самтҳои муҳимтарини афзоиши вақти кори таҷҳизот инҳоянд:

1) Кам кардани таҷҳизоти дохилии дохилшавӣ тавассути: Беҳтар кардани сифати хизматрасонии таъмири таҷҳизот, таъмини саривақтии истеҳсоли асосӣ бо ашёи хом, сӯзишворӣ, нимтоинашуда, таъмини истеҳсоли қувваи корӣ;

2) Кам кардани таҷҳизоти ҳаёлати модарӣ, аз баланд бардоштани коэффисиенти ивазкунандаи кори он.

Истифодаи пурраи чараҳои оқилонаи истифодаи парки амалиётӣ аз таҷҳизот имкон медиҳад, ки миқдори иловагиро зиёд кунад ва

арзиши онро кам кунад. Афзоиши вақти кории мошинҳои инфиродӣ, дастгоҳҳои гуногун мусоидат ба афзоиши истеҳсолот ва коҳиши ҷамъоварӣ дар ҳолате, ки ин марҳилаи раванд дар марҳилаи “танг” бошад. Афзоиши вақти амалиёти таҷҳизот дар тамоми занҷири истеҳсолот инчунин боиси зиёд шудани ҳаҷми истеҳсол ва паст кардани устувории маҳсулот оварда мерасонад. Захираи афзалиятнок аз сабаби набудани ашёи хом, энергетика, таъхирҳои фурӯши маҳсулот рафъи истифоданашуда нест карда мешавад.

Коэффисиенти ивазкуниро бо шумораи иловагии коргарон ва озод кардани таҷҳизоти бирзиёда, зиёд карда мешавад.

Бо баланд бардоштани самаранокии истифодаи воситаҳои асосӣ ва иншооти истеҳсолӣ коҳиш додани миқдори таҷҳизоти аз ҳад зиёд ва иштироки босуръатро дар истеҳсоли таҷҳизоти корнафармуда ба назар мерасард.

Шиддатнокии истифодаи воситаҳои асосӣ аз ҷониби такмили техникӣ ва технологияи истеҳсолӣ тавассути дар раванди истеҳсол афзоиш медиҳад, вақти ноил шудан ба ҳосилнокии пешрафта ва кормандони баландихтисосро коҳиш медиҳад.

Ба зиёд шудани ин коэффитсиони истифодаи иқтидорӣ истеҳсолӣ бо роҳҳои зерин ноил шудан мумкин аст:

- афзоиши коэффисиенти ивазкунандаи таҷҳизот;
- кам кардани таҷҳизот аз сабаби талафот ва таъмир;
- Кам кардани талафоти вақт;
- такмили логистикӣ истеҳсолот;
- такмили ташкилоти меҳнатӣ ва шароити меҳнат;
- гузаронидани дигар чорабиниҳои ташкилӣ ва техникӣ.

Барои ин чорабиниҳои ташкилию техникӣ зеринро метавон истифода кард:

- Механизатсия ва автоматикунони равандҳои истеҳсолӣ;
- такмили ҷорӣ ва ҷорӣ намудани равандҳои пешрафти технологӣ;
- Модернизатсия ва иваз кардани таҷҳизоти кӯҳна;

- Такмили асбобҳо ва дастгоҳҳо;
- беҳтар кардани сифати маҳсул;
- ҷорӣ намудани маводи прогрессир
- амиқсозии ихтисос ва ҳамкориҳои истеҳсолот.

8.3. Нархгузориҳои арзиши аслии маҳсулот

Арзиши асли аз ҷиҳати иқтисодии маҳсулот як қатор вазифаҳои муҳимро иҷро мекунад:

- баҳисобгирӣ ва назорати тамоми хароҷотҳо оид ба истеҳсол ва фурӯши маҳсулот;
- маълумот барои ташкили нархи яклухт ба маҳсулоти корхона ва муайян кардани фоида ва даромаднокии он;
- асосноккунии иқтисодии имконпазирии сармоягузориҳои воқеӣ барои таҷдид, таҷҳизоти техникӣ ва васеъкунии корхонаи мавҷуда;
- муайян кардани андозаи оқилонаи корхона.

Арзиши аслии маҳсулот – ин хароҷот дар шакли пулӣ барои истеҳсол ва фурӯши маҳсулот мебошад.

Ҳисоби нархгузориҳои арзиши асли бо таҳияи сметаи хароҷот алоқаманд аст.

Смета - новобаста ба самти истифода дар истеҳсолот таҳия карда мешавад, гурӯҳбандӣ бар иштироки се унсури асосӣ асос ёфтааст: ашё, восита, меҳнати иҷрокунандагон. Сметаи хароҷотҳо дар корхонаҳо:

- барои истеҳсолот;
- барои хароҷотҳои, ки бо кори таҷҳизот вобастаанд;
- хароҷот барои интиқол;
- хароҷотҳои сех;
- хароҷотҳо барои тайёр ва аз худкунии истеҳсолот;
- сметаи хароҷотҳои истеҳсолӣ ва хароҷоти ғайриистеҳсолӣ.

Сохтори сметаи хароҷот барои ҳамаи соҳаҳои саноат як хел аст ва чунин моддаҳо дар бар мегирад:

- харочотҳои моддӣ (харочоти ашёи хом ва масолеҳи асосӣ, маҳсулоти нимтайёр, маҳсулоти харид, маҳсулоти ёрирасон, харочотҳо барои захираҳои сӯзишворӣ ва энергетикӣ ҳам барои мақсадҳои технологӣ ва ҳам эҳтиёҷоти хоҷагӣ);

- пардохти музди меҳнат (маоши асосӣ ва иловагии коргарони асосӣ ва ёрирасон, роҳбарон ва хизматчиён);

- ҳиссачудокунӣ барои чорабиниҳои иҷтимоӣ (ҳиссачудокунӣ аз рӯи меъёри муқарраршуда дар ҳамин давра);

- ҳиссачудокунии истехсол (барои ҳамаи гурӯҳҳои фондҳои асосӣ муқаррар карда мешавад);

- дигар харочот (сафарҳои хизматӣ, пардохти нақлиёти дигар ташкилот, ҳифзи иншоот вобаста ба суғурта).

Аз рӯи ҳаҷми баҳисобгирии нархгузориҳои харочот 3 намуди арзиши аслиро фарқмекунанд:

1) сеҳӣ;

2) истехсолӣ;

3) пурра.

Арзиши аслии сеҳӣ – харочотҳоро барои истехсоли маҳсулот дар доираи сеҳи муайян нишон медиҳад.

Арзиши аслии истехсолӣ – харочоти умумии истехсолӣ: пардохти музди меҳнати коргарони идоракунии завод; харочот барои таъмин ва таъмири бино ва иншооти умумии завод, харочоти сафарҳои хизматиро дар бар мегирад.

Арзиши аслии пурра – харочотҳоеро, ки бо фурӯши маҳсулот вобастааст, дар бар мегирад.

Ҳар як корхона, пеш аз оғоз намудан ба истехсоли маҳсулот пешбинӣ мекунад, ки он чӣ тавр даромад ба даст меорад. Ҷоидаи корхона ба ду нишондод вобастагӣ дорад: нархи маҳсулот ва харочоти истехсолот.

Вобаста ба самти харочот оид ба моддаҳои харочот, ҳуҷҷате барои ҳисоб кардани арзиши маҳсулот гирифта мешавад. Ҳама намудҳои

ҳисобкунӣ ё тибқи нақша ё тавассути иҷрои он (моҳ, семоҳа) гузаронида мешаванд.

Ҳангоми ҳисобкунии арзиши асли ҳамаи хароҷотҳо тасниф карда мешаванд.

Бо аломатҳои истифода:

- хусусияти иқтисодӣ ё таъиноти хароҷот;
- таркиби хароҷоти анҷом додашуда;
- хароҷот ба воҳиди маҳсулот, яъне таносуби хароҷоти умумӣ бар ҳаҷми истеҳсолот.

Аз рӯи хусусият дар истеҳсолот:

- хароҷоти иловагӣ (бо ташкили ҷараёни истеҳсолӣ, идоракунии истеҳсолот, фурӯши маҳсулот);
- хароҷоти асосӣ ба маҳсулот, ашёи хом, захираҳои сӯзишворию энергетикӣ, ки бевосита ҳангоми истеҳсоли маҳсулот истифода бурда мешавад;
- хароҷоти музди меҳнати танҳо коргарони истеҳсолӣ; хароҷоте, ки бо хӯрдашавии воситаҳои асосии истеҳсолот, инчунин таъмини воситаҳои асосии истеҳсолот вобастаанд.

Аз рӯи усули муайянкунӣ чунин хароҷотҳоро ҷудо менамоянд:

- мустақим;
- ғайримустақим.

Тақсимои хароҷот ба доимӣ ва тағирёбанда барои таҳлили минбаъдаи амалиётӣ дар марҳилаҳои муайян кардани устувории молиявии корхонаи пешбинишуда истифода мешавад.

Таркиби намунавии нархгузори арзиши аслии маҳсулот дар ҷадвали 21 нишон дода шудааст.

**Чадвали 21 - Нархгузории арзиши аслии маҳсулоти
истехсолнамудаи ҚДММ «Афшура»**

Моддаҳои хароҷот	Афшураи ангурӣ		Афшураи себӣ	
	Хароҷот ба воҳиди маҳсулоти тайёр (сомонӣ)	Хароҷот ба ҳаҷми умумӣ, сомонӣ	Хароҷот ба 1 воҳиди маҳсулоти тайёр (сомонӣ)	Хароҷот ба ҳаҷми умумӣ
Хароҷоти сеҳ:				
Маҳсулоти асосӣ	92,60	522736.70	114.28	599010.00
Маҳсулоти ёрирасон	87,10	491662,10	87.10	456543.40
Хароҷоти музди меҳнати коргарони асосӣ	1,83	10342,08	1.83	9603.36
Хароҷот барои РАЛСИН	0.46	2585.52	0.46	2400.84
Хароҷоти нигоҳдорӣ	0,04	206.84	0.04	192.07
Сўзишворӣ, об ва қувваи	6.39	36047.69	5.45	28545.75
Хароҷоти тайёркунӣ ва рек.	27.56	155555.56	27.56	144444.44
Хароҷоти нигоҳдорӣ ва экс.	37.29	210518.52	37.29	195481.48
Чамъи, а/а сеҳӣ	253.27	1429601	274.00	1436221.34
Хароҷоти умумии корхона:				
Хароҷоти офис	0.07	405,07	0.07	376.13
Хароҷоти музди меҳнат	3 17	17920.00	3.17	1664000
Хароҷот барои	0.79	4480,00	0,79	416000
Хароҷоти нигоҳдорӣ	0.06	358,40	0.06	332.80
Хароҷот барои рӯшноӣ	0.12	663.66	0.12	616.26
Хароҷоти гармидиҳӣ	0.02	102.61	0.02	95.29
Хароҷоти нигоҳдорӣ ва экс.	45.47	256666.67	45.47	238333,33
Чамъи хароҷоти	49,71	280596.41	49.71	260553.8!
Хароҷоти ғайриистехсолӣ				
Хароҷоти нақлиёт	3.95	22296.30	3.95	20703.70
Хароҷот барои реклама	2.76	15555.56	2.76	14444.44
Пардохтҳои иҷора	27.56	155555.56	27.56	144444.44
Хароҷоти пардохти % б/и	36.38	205333.33	36.38	190666.67
Чамъ:	70.64	398740.74	70.64	370259.26
Чамъи а/а пурра	373.62	2108992,16	394.35	2067034.41
Даромаднокӣ 20% аз а/а	74,72	421798.43	78.87	413406.88
Арзиши маҳсулот	448.34	2530790.59	473.22	2480441.29
ААИ-20%	89.67	506158.12	94.64	496088.26

Моддаҳои харочот	Афшураи ангурӣ		Афшураи себӣ	
	Харочот ба воҳиди маҳсулоти тайёр (сомонӣ)	Харочот ба ҳаҷми умумӣ, сомонӣ	Харочот ба 1 воҳиди маҳсулоти тайёр (сомонӣ)	Харочот ба ҳаҷми умумӣ
Андози роҳ 2%	8.97	50615.81	9.46	496(18.83
Чамъи фурӯши яклухт	546.98	3087564,52	577.33	3026138.38
Шартномаи озод б/и нархи 1л афшура	1,37		1,44	

8.4. Машғулияти амалӣ доир ба мавзӯ

Тестҳои санҷишӣ:

1. Афзалияти зарурии вучуд доштани ҳар гуна қарори мувофиқ ин:

- а) миёнаи доимӣ;
- б) ҳаддӣ;
- в) муҳосиботӣ;
- г) интихоби меъёрҳои мувофиқатӣ.

2. Вазифаи мувофиққунонии ҳаҷми истеҳсоли 2 намуди маҳсулоти А ва Б, ки гирифтани фоидаи калонро таъмин мекунанд ин:

- а) қорӣ кардани маҳдудияти захираҳо;
- б) интихоби меъёри мувофиқ;
- в) гуногунии маҳсулоти истеҳсолшуда;
- г) меъёрҳои миёнаи доимӣ.

3. Иқтидори истеҳсолии корхонаи саноатӣ чунин ифода мешавад:

а) истеҳсоли ҳадди аксари имконпазири истеҳсоли солонаи маҳсулот (ҳаҷми коркарди ашёи хом / ҳангоми қисман истифода бурдани таҷҳизоти истеҳсолӣ);

б) истехсоли ҳадди аксари имконпазири истехсоли солонаи маҳсулот (ҳачми коркарди ашёи хом) ҳангоми пурра истифода бурдани таҷҳизоти истехсолӣ ва майдони истехсолӣ;

в) истифодаи таҷҳизоти истехсолӣ ва майдони истехсолӣ бо назардошти ноилшавӣ ба технологияи пешқадами истехсолот;

г) ташкили меҳнат ва таъмини сифати баланди маҳсулот.

4. Барои ҳисоби иқтисодии истехсолӣ чунин маълумотҳои ибтидоиро доштан зарур аст:

а) фонди нақшавии вақти кории як дастгоҳ;

б) миқдори майдон;

в) ҳосилнокии таҷҳизот;

г) номгӯй ва таркиби маҳсулоти истехсолшуда.

5. Ҳисоби иқтисодии истехсолӣ бо формулаи зерин иҷро карда мешавад:

а) $N_{пл} = Q_{пл} \times \eta_{ср}^{об}$;

б) $НЗП = V_c T_c C_{и} K_{нз}$;

в) $ВП = ТП \pm \Delta НЗ$;

г) $ВП = ТП - НЗ$;

Ҳали масъалаҳо:

Масъалаи 1. Нархгузориҳои арзиши аслии нонро бо вазни 0,5кг (хароҷот барои 1т маҳсулот) ташкил медиҳад:

1) Ашёи хом – 990 сомонӣ;

2) Сӯзишворӣ барои эҳтиёҷоти технологӣ – 27 сомонӣ;

3) Қувваи барқ барои эҳтиёҷоти технологӣ – 94 сомонӣ;

4) Об барои эҳтиёҷоти технологӣ – 43 сомонӣ;

5) Музди меҳнат барои ҳиссаҷудокунии коргарон – 139 сомонӣ;

6) Хароҷоти сех 180% аз музди меҳнат;

7) Хароҷоти умумиистехсолӣ 160% аз музди меҳнат;

8) Хароҷоти тичоратӣ 10% аз арзиши аслии истехсолӣ;

9) Даромаднокии маҳсулот 11% аз арзиши аслии пурра.

Муайян кунед:

- 1) Намудҳои арзиши асли;
- 2) Нархи яклухти фурӯш;
- 3) Харочоти тағйирёбанда ва доимӣ.

Ҳал:

1) Арзиши аслии сеҳ = ҳамаи харочотҳо дар баробари сеҳ = $990 + 27 + 94 + 43 + 139 + (139 * 1,8) = 1543,2$ сомонӣ.

Арзиши аслии истеҳсолот = A/a сеҳ + Харочоти умумии корхона
= $1543,2$ сомонӣ + $(139 * 1,6) = 1765,6$ сомонӣ.

Арзиши аслии пурра = A/a истеҳсолот + харочотҳои тиҷоратӣ =
 $1765,6 + 1765,6 * 0,1) = 1942,16$ сомонӣ.

2) $Q = 1\ 000\text{кг} / 0,5\text{кг} = 2000$ дона.

$P = (1942,16 + (1942,16 * 0,11)) / 2000 = 2155,8 / 2000 = 1,1$ сомонӣ.

3) Харочоти тағйирёбанда (VC) = $990 + 27 + 94 + 43 + 139 = 1293$ сомонӣ.

$AVC = VC / Q = 1293 / 2000 = 0,6465$ сомонӣ

Харочоти доимӣ (FC) = $250,2 + 222,4 + 176,56 = 649,16$ сомонӣ

$AFC = FC / Q = 649,16 / 2000 = 0,32458$ сомонӣ

Масъалаи 2. Арзиши аслии пурраи маҳсулотро дар давраи базисӣ ва ҳисоботӣ, инчунин тағйирёбии мутлақи харочотҳоро бо истеҳсоли маҳсулот дар давраи ҳисоботӣ нисбати базисӣ дар асоси маълумотҳои зерин муайян кунед: ҳаҷми маҳсулот дар давраи базисӣ – 3000 воҳид, арзиши аслии воҳиди маҳсулот – 3,5000 сомонӣ, дар давраи ҳисоботӣ ҳаҷми маҳсулот – 4000 сомонӣ. арзиши аслии воҳиди маҳсулот – 2,5 ҳаз.сомонӣ.

Ҳал:

- 1) Сбазисӣ = $3,5 * 3 = 10,5$ ҳазор.сомонӣ.
- 2) Сҳисоботӣ = $2,5 * 4 = 10$ ҳазор. сомонӣ.
- 3) Стағйирёбӣ = Сҳис. – Сбаз = $10 - 10,5 = -0,5$ ҳаз.сомонӣ
(пастравӣ)

Масъалаҳо барои ҳали мустақилона:

Масъалаи 3. Иқтидори истеҳсолии қисми сеҳи механикиро дар аввали сол барои истеҳсоли деталҳои маҳсулоти В муайян кунед:

Маълумотҳои ибтидоӣ:

1. Хел ва миқдори таҷҳизот дар қисм: дастгоҳи уфуқии фрезерӣ – 7 адад.
2. Меҳнатталабии коркарди маҷмӯи деталҳои маҳсулоти В : корҳои фрезерӣ 4 меъёр/соат.
3. Фонди самаранокии солонаи вақти кори воҳиди таҷҳизот 4000 дастгоҳ соатро ташкил медиҳад.

Масъалаи 4. Иқтидори истеҳсолии қисми сеҳи механикиро дар аввали сол барои тайёр кардани қисмҳои маҳсулоти В, инчунин шумораи дастгоҳи изофагӣ ё норасоиро муайян кунед.

Маълумотҳои ибтидоӣ:

1. Хел ва шумораи таҷҳизот дар қисм:
Дастгоҳи харротӣ 6 адад.
Дастгоҳи уфуқии фрезерӣ 7 адад.
2. Меҳнатталабии коркарди маҷмӯи қисмҳои маҳсулоти В:
Корҳои харротӣ 2 меъёр – соат;
Корҳои фрезерӣ 4 меъёр – соат.
3. Фонди самаранокии солонаи вақти кори воҳиди таҷҳизот 4000 дастгоҳ/соатро ташкил медиҳад.

Масъалаи 5. Муайян кардани иқтидори истеҳсолии қисми сеҳи механикӣ дар аввали сол барои тайёр кардани қисмҳои маҳсулоти А.

Маълумотҳои ибтидоӣ:

1. Намуд ва шумораи таҷҳизот дар қисм:
Дастгоҳи ҳарротӣ 6 адад.
2. Меҳнатталабии коркарди маҷмӯи қисмҳои маҳсулоти В:
Корҳои ҳарротӣ, 2 меъёр/ соат.
3. Фонди самараноки солонаи вақти кори воҳиди таҷҳизот 4000
дастгоҳ – соатро ташкил медиҳад.

Масъалаи 6. Арзиши аслии пурраи маҳсулотро дар давраи базисӣ ва ҳисоботӣ, инчунин тағйирёбии мутлақи хароҷотҳоро бо истеҳсоли маҳсулот дар давраи ҳисоботӣ нисбати базисӣ дар асоси маълумотҳои зерин муайян кунед: ҳаҷми маҳсулот дар давраи базисӣ – 5000 воҳид, арзиши аслии воҳиди маҳсулот – 5,5000 сомонӣ, дар давраи ҳисоботӣ ҳаҷми маҳсулот – 6000 сомонӣ; арзиши аслии воҳиди маҳсулот – 4,5 ҳаз.сом.

Масъалаи 7. Нархгузори арзиши аслии ҳасиб бо вазни 1,5кг (хароҷот барои 1т маҳсулот) ташкил медиҳад:

1. Ашёи хом – 1090 сомонӣ;
2. Сӯзишворӣ барои эҳтиёҷоти технологӣ – 37 сомонӣ;
3. Қувваи барқ барои эҳтиёҷоти технологӣ – 104 сомонӣ;
4. Об барои эҳтиёҷоти технологӣ – 53 сомонӣ;
5. Музди меҳнат барои ҳиссачудокунии коргарон – 149 сомонӣ;
6. Хароҷоти сех 180% аз музди меҳнат;
7. Хароҷоти умумии корхона 160% аз музди меҳнат;
8. Хароҷоти тичоратӣ 10% аз арзиши аслии истеҳсолӣ;
9. Даромаднокии маҳсулот 11% аз арзиши аслии пурра.

Муайян кунед:

Намудҳои арзиши асли;

Нархи яқлухти фурӯш;

Хароҷоти тағйирёбанда ва доимӣ.

Масъалаи 8. Муайян кардани иқтидори истеҳсолии қисм сеҳи механикӣ дар аввали сол барои тайёр кардани қисмҳои маҳсулоти А.

Маълумотҳои ибтидоӣ:

1. Намуд ва шумораи таҷҳизот дар қисм:

Дастгоҳи ҳарротӣ 8 адад.

2. Меҳнатталабии коркарди маҷмӯи қисмҳои маҳсулоти В:

Корҳои ҳарротӣ, 2 меъёр/ соат.

3. Фонди самараноки солонии вақти кори воҳиди таҷҳизот 5000 дастгоҳ – соатро ташкил медиҳад.

МАВЗҶИ 9. НАҚШАИ БОЗОРШИНОСӢ (МАРКЕТИНГӢ)

9.1. SWOT - таҳлили лоиҳа ва муқоисаи ин бо корхонаҳои рақобатпазир

9.2. Механизми нархзорӣ

9.3. Намудҳои стратегияи маркетинг дар бозор

9.4. Машғулияти амалӣ доир ба мавзӯ

9.1. SWOT- таҳлили лоиҳа ва муқоисаи ин бо корхонаҳои рақобатпазир

Нақшаи бозоршиносӣ (маркетингӣ) қисми муҳими бизнес-нақша ба ҳисоб меравад, чунки он тарзи ба роҳ мондани тақсимот, тарзи муқаррарсозии нарх ва пешравии маҳсулот ва хизматрасониро тавсиф менамояд.

Мақсади боби «Нақшаи маркетинг» нишон додани он, ки маҳсулоти ширкат аз тарафи истеъмолкунандагон талабот дошта рақобатпазир аст ва ҳиссаи бозори худро дорад. Нақшаи бозоршиносӣ (маркетингӣ) ба маълумотҳои, ки дар бобҳои гузаштаи бизнес-нақша дастрас шудаанд, таъҷиб мекунад ва натиҷаи таҳқиқоти бозорро барои тичорати нав нишон медиҳад, афзалиятҳои истеъмолкунандагонро баҳодиҳӣ менамояд, тарафҳои мусбӣ ва манфии рақибонро муайян